

ענינה של תורת החסידות

ב"ה.

ענינה של תורת החסידות¹

א. בנוגע לענינה של תורת החסידות¹ – והחידוש שבה על חלקי התורה שנתגלו לפני – נאמרו ביאורים רבים. ומהם:

(א) בזמנו של הבעש"ט היה העולם במצב של החלמות, וע"י גילוי הבעש"ט ותורת החסידות, נחנעור העולם² מהתעלפותו³.

(ב) "חסיד הוא שעושה לפניו משורת הדין"⁴ (וכמרו"ל⁵ "שורפן חסיד – אע"ג שמויק לר").

ג) "מעלת החסידות הוא שהכחות הטבעיים נעשים כחות אלקים"⁴. וכמאמר רבינו הזקן בעל התניא (השו"ע "כל ענין החסידות הוא לשנות טבע מדותיו"⁶ : לא רק לשנות מדותיו הטבעיים אלא גם – "טבע מדותיו"⁷).

ד) תורת החסידות חירשה אשר כל אחר ואחד, גם מי שאין לו גשמה גבוהה וגם לא זיכך את עצמו, יוכל להשיג אלקות⁸. כי ע"י זה שתורת החסידות ביארה את הענינים של חלק ה"סוד" שבתורה וקירבתם אל השכל בדוגמאות ומשלים מכחות וחכונות הנפש – "מבשרי אחזה אלוהה"⁹ – ניתנה האפשרות לכאור"א להשיג גם חלק זה שבתורה; ולא רק בהשכל שבנפשו האלקית, אלא גם בהשכל שבנפשו השכלית עד – בהשכל שבנפשו הבהמית.

ה. מובן ופשוט כדלקמן, אשר תורת החסידות היא נקודה אחת שאינה מורכבת מפרטים שונים. ומכיון שכל המעלות שנאמרו בביאורים הג"ל (ובעור ביאורים¹⁰), מעלות שונות הן, הרי מוכרח – שמעלות אלו אינן מגרירות וממצות את מהותה של תורת החסידות. מהותה של החסידות היא נקודה עצמית המופשטת מענינים פרטים, אלא – מצד נקודתה העצמית, נמצאות ומסתעפות ממנה מעלות הג"ל¹¹.

הנקודה העצמית של החסידות היא נכמדובר לעיל בהמאמר, שביסודו הוא מאמר של ב"ק אדמו"ר (מהורש"ב) ג"ע¹² – המשכת אור חדש מבחי" פנימיות הכתר¹³, ולמעלה יותר – המשכת בחי" פנימיות עתיק ממש, בחי" א"ס שנמצא ברדל"א¹⁴.

וענין זה עצמו (שנאמר כהמאמר), מכריח אשר כל המעלות שבחסידות המבוארות במקומות שונים הן רק הסתעפות מנקודתה העצמית. כי מכיון שהחסידות היא המשכת בחי" א"ס, הרי מובן ופשוט אשר "אין סוף" הוא העצמי, וכל שאר הענינים אינם אלא נמצאים ומסוככים ממנו.

ג. האמור לעיל בנוגע לתורת החסידות, הוא בכללות ככל חלקי התורה: התורה כוללת כל המיני-שלימות ומעלות הנמצאות בעולם

הנחלקות בכלל – בעניני העולם קטן הוא האדם¹⁵ – למעלות המוחין ומעלות המדות:

בהנהגות מוטיות ומדות טובות – הרי המשפטים ודרכי המוסר שבתורה (דמסי אבות¹⁶ וכדומה) הם חכלית הטוב והאמת. וכל שיטות המוסר שברו בני אדם מלבם, מעורבות הן טוב ורע, אמת ושקר¹⁷. וחלקי הטוב שישנם בכל אחת מהשיטות מקורם הוא בתורה

(וכירוע הסיפור מכ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁸, שבאחת מנסיעותיו, התוכחו כמה אנשים והביעו דיעות שונות אודות יחס התורה להשיטות המדיניות ועם איוו מהן היא מסכמת, וכל אחד מהם הראה מקור בתורה לשיטתו. כששאלו את חו"ד מכ"ק מו"ח אדמו"ר בזה, ענה: התורה, להיותה חכלית האמת והטוב, ישנם בה כל הענינים הטובים שכל השיטות).

בנוגע להחכמות – התורה היא החכמה היותר נעלית, כמ"ש¹⁹ "כי היא חכמתם ובינתכם לעיני העמים"

ולא זו בלבד אלא שכל השפעת החיות בעולם (גם בעולמות העליונים) תלו"י (ברקדוק קל של) תורה²⁰.

אמנם, לא זוהי מהותה של התורה. מהותה של תורת הוא מה שהיא "מיוחדת לגמרי באו"ס ב"ה המלוכש בה בחכלית היחוד". ולכן, כיון שכל העולמות הם כלא ממש לגבי א"ס ב"ה, כן הם גם לגבי התורה, ולזאת "אין לשבחה כלל בתהלת חיות כל העולמות, מאחר דלא ממש חשיב"20. אלא – מצד נקודתה העצמית, שמיוחדת היא באו"ס ב"ה, כוללת היא במילא גם את כל המיני-מעלות ושלימות שבעולם, ועל ידה – השפעת החיות וכו'.

אכן, אף שכל חלקי התורה, נקודתם העצמית היא מה שהם מיוחדים באו"ס ב"ה, בכל זה, עיקר נקודה זו מתבטא בתורת החסידות (וכמאמר בהמאמר בנוגע ל"חסידות", שהיא (דוקא) המשכת א"ס שנמצא ברדל"א).

כי כל חלקי התורה, בחי" ה"אין סוף" שבהם מתלבש הוא כאיזה ציור – ציור המגדיר ר"מבטא" (גיט ארויס) מהותו של חלק זה, וציור זה של חלק תורה זה (פשוט, רמו, ררוש, סוד), מעלים הוא על פשיטות הא"ס המלוכש בו – העלם רלבוש שבכיכול א"א להחליפו. ואילו תורת החסידות, מכיון שאינה מוגדרת באיזה ציור, וה"ציוריים" שענין שכחסידות מתגלה על דם – "כלבוש"²¹ חלופים ויחלופו" (שלקן כוללת היא את כל די החלקים פוד"ס שבתורה ומח"י אותם, כדלהלן²²), אין הציור מעלים בהעלם אמיתי את פשיטות הא"ס שבו.

ד. ביאור מהותה של תורת החסידות יובהר ע"י ביאור תוכנו הפנימי של משיח. כי "משכרה (של מצוה) נדע מהותה"²³, ומכיון אשר על ירי [הפעת²⁴ מעינות] החסידות "אתי מר"²⁵ דא מלכא משיחא, הרי מענינו של משיח – שכה, נדע את מהותה²⁶.

בביאת המשיח יחודשו כמה וכמה ענינים נעלים. וכמו: גאולת ישראל (והשכינה²⁷) מהגלות; למעלה מזה: "יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים רברים הסתומים וישגו דעת בוראם כו" מלאה²⁸ הארץ דיעה את הוי" כו"²⁹; למעלה מזה: שינוי וחירוש במעשה בראשית³⁰

(ומה שאמרו "אין בין עוה" לימות המשיח אלא שעבוד מלכותו בלבד"³¹ הוא רק בתחלת הזמן של ימות המשיח³². ובפרט ע"פ מ"ש בר"מ³³, שמאמר זה נאמר בנוגע לעמי הארץ, משא"כ בנוגע לתלמידי חכמים);

בחי' האלקות שלמעלה מהטבע יהי אז בגילוי (שלכן יהיו קוראין ³⁴ את השם ככתבו ³⁵, כי בכל העולם כולו יהי גילוי בחי' שם הוי' – ה' הוה ויהי' כאחד ³⁶ – שלמעלה מומן ומקום, בדוגמת הגילוי שהי' בביהמ"ק ³⁷).

והוכן ענינים אלו יתחדש לא רק בעולם הזה אלא בכל העולמות. כי ההנהגה בעולמות העליונים הוא כפי סדר ההנהגה בעוה"ז [וע"ד הקביעות דר"ח ומועדים (שבהם נמשכת תוספת אור) למעלה, שתואר כפי אופן קביעותם למטה ³⁸]. ומכיון שכביאות המשיח ישתנה כללות המצב בעוה"ז ופרטי, הרי שינוי דוגמתו יהי' גם בעולמות העליונים.

אמנם, אחרי כל הנ"ל, כל ענינים אלה – אף שגדול רוב העילוי וההפלאה שבהם – אינם אלא הסתעפות מנקודתו העיקרית של משיח.

ה. ענינו העיקרי של משיח הוא – יחידה. כירע ³⁹, שדור זכה לבחי' נפש, אלי' – לרוח, משה – לנשמה, אדם הראשון – לחי' ומשיח יוכה ליחידה.

מעלת היחידה על ד' הבחינות גרנ"ח [בתמשה המרדיגות של כל נשמה ⁴⁰]: ד' הבחינות גרנ"ח הם מרדיגות פרטיות, ובחי' יחידה היא עצם הנשמה שלמעלה מגדר פרטים, כשמה. ועם היות אשר מבחי' יחידה – עצם הנשמה – נמשכות ד' הבחינות גרנ"ח, אין זה שבחי' היחידה היא בגדר מקור ו"כלל" לפרטים אלו – כי לשון "יחידה" מורה על אחדות פשוטה המושללת מאיזו שהיא שייכות לפרטים, גם מגדר מקור לפרטים (ויכירדע הפרש בין "יחיד" ל"אתר" ⁴¹) – כ"א שהיא נקודה עצמית של הנשמה, אלא שממנה נמצאות ד' הבחינות גרנ"ח.

וכמו שכל נשמה פרטית, בחי' היחידה היא נקודה העצמית של הנשמה, כן הוא ב(החיות ו)הנשמה של כללות ההשתלשלות, שבחי' היחידה שבה (בחינתו של משיח) היא – עצם נקודת החיות שלמעלה מגדר ציור. ומנקודה זו, מסתעפות כל מעלות הפרטיות, גרנ"ח דכללות.

כי עצם החיות הוא בלתי מוגבל, והבל"ג שלו אינו רק בענין הנצחיות, שאינו נתפס בשינוי הזמן כי כל עצם בלתי משתנה

[שגם זה מהטעמים שלע"ל יהיו חיים נצחיים ⁴²; עכשיו, שנמשך בעולם רק בחי' התפשטות החיות, ישנו ענין המיתה. כי בבחי' התפשטות שייך ענין השינוי ועד – הפסק וכליון, משא"כ לעתיד שיומשך עצם החיות, הרי כל עצמי בלתי משתנה]

אלא גם בענין האיכות והמעלה, שלשם הוא בתכלית השלימות. ולכן, כשתומשך בעולמות בחי' היחידה ויהיו בחיות עצמי, יהיו במילא בתכלית המעלה והשלימות.

ו. כאמור לעיל, משכרה של [הנפח] החסירות – ביאת המשיח, נדע את מהותה: כל החידושים שחסירות חידשה [בתורה] (כולל הבאת חלק ה"סוד" שבה לירי גילוי ⁴³); כעבורת האדם (ההנהגה דלפנים משורת הדין ושינוי טבע המדות ⁴⁴); בכללות העולם (התעוררות מהתעלפות ⁴⁵), אינם חידושים שכאורא מתחדש הוא כפני עצמו, כי אם, שחסירות היא חיות חדש, חיות עצמי דבחי' יחידה ⁴⁶. וכאשר חיות חדש זה של החסירות נמשך בעולם [תורת חסירות הכללית ע"י כ"ק הבעש"ט, הה"מ וכו' ואח"כ – תורת חסירות חב"ד ⁴⁷ ע"י ה"נשמה חדשה" ⁴⁸ – כ"ק ארמ"ר הוקן בעל השמחה והגאולה ⁴⁹], התחילו כל עניני העולם לחיות בחיות חדש – חיות עצמי, ובמילא נתחדשו בהם כמה וכמה ענינים.

ז. גם מטעם זה, נמשלה תורת החסירות ⁵⁰ – לשמן, רויין דרוין ⁵¹:

שמן הוא נקודת התמצית ("עסענץ") של כל דבר. ומה מוכרח, שמצד עצמו מובדל הוא מכל דבר (כי באם היתה לו שייכות לדבר פרטי, לא ה' יכול להיות נקודת התמצית של כל דבר), אלא שהוא בחי' "עצמי", ולהיותו עצמי, נמצא הוא בכל דבר ⁵², כי העצמי נמצא בכל.

ודבר זה, ככל הענינים שבפנימיות התורה, מתבטא גם בנגלה דתורה, עד בהלכה למעשה: מצד אחד, השמן אינו מתערב בשאר משקין ⁵³, ולאידך גיסא, מפעפע הוא בכל דבר ⁵⁴.

ולכן נמשלה תורת החסירות לשמן, כי גם בה – שתי תכונות אלו: מצד ענינה העצמי – אינה מתערבת בשום דבר – עצם נקודת החיות שלמעלה מהתפשטות, ולאידך גיסא – מתפשטת היא ומפעפת בכל דבר ודבר, כנ"ל.

ח. החיות שתורת החסירות מכניסה בכל עניני העולם (קטן זה האדם, והעולם – כפשוטו), נמשכת מהחיות שחסירות מכניסה בכל עניני התורה ובאה ע"י חיות זו. כי כל עניני הבריאה נמשכים מהתורה ⁵⁵ ובאים על ידה.

בתורה – ד' חלקים: פשט, רמז, דרוש, סוד. ותורת החסירות מכניסה חיות בכל אחד מהם, אשר

– נוסף על זה שבתורת החסירות באו ביאורים לענינים שונים שנכל ד' חלקי התורה (שגם זה, שולל את הסברא שהחסירות באה בכדי לבאר את חלק ה"סוד" שבתורה בלבד ⁵⁶) –

לימוד החסירות מכניס חיות בכל ענין וענין (בכל חלקי הפרד"ס שבו) שלומיים בתורה, ש"ח"י הוא באופן אחר לגמרי, בחיות עצמי, וחיות זה, מוסיף גם בהירות ועומק יותר בהכנת הענין,

דוגמא לזה בנגלה דתורה, ובהלכה:

"כל עבודות ירה"כ אינן כשירות אלא ברי" (בבה"ג) ⁵⁷: כמו שקדושת יו"כ מועילה לעבודה המיוחדת דיו"כ, כך היא פועלת גם בהתמידין ומוספין (רשב"ח) המשתייכים מצד עצמם לכל ימי השנה, שגם הם, מתקדשים בקדושתו של יום הכיפורים ⁵⁸.

וכן הוא גם בנוגע לתורת החסירות – בחי' "שבת שבתון" שבתורה ⁵⁹ – שפועלת היא בכל חלקי התורה. כי ד' החלקים פרד"ס שבתורה הם ד' הבחינות גרנ"ח שכתורה, ותורת החסירות היא בחי' יחידה שבתורה, ומצד גילוי היחידה, מתעלים גם הגרנ"ח, כנ"ל.

ט. הענינים שבתורה הרי הם בריבוי לאין קץ. ותבאר – בדרך אפשר, עכ"פ – ענין אחד בתורה כמו שהוא עפ"י פשט, עפ"י רמז, עפ"י דרוש ועפ"י סוד, ואת החיות והבהירות והעומק שתורת החסירות מכניסה בכל ד' החלקים שבו, וממנו נלמד שכן הוא בכל הענינים שבתורה.

הענין שנבחר אותו בתור דוגמא הוא – "מודה אני לסניך כו" ⁶⁰. כי

(א) מכיון שעל האדם להרגיל עצמו לומר "מודה אני" מיד כשניעור משנתו, "ועי"ז יזכור את ה' העומד עליו ויקום בוריותו" ⁶¹, הרי אמירה זו, יסוד וראשית היא לעבודת האדם (קיום כל ההוראות שבתורה) ולחיייו – במשך כל היום.

(ב) תוכן אמירה זו שהוא "להתבונן מיד לפני מי הוא שוכב לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה כמ"ש ⁶² הלא את השמים ואת הארץ אני מלא כו" ⁶³ – "כן יחשוב בכל עסקיו ועניניו" ⁶⁴, "וזה כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים ההולכים לפני האלקים כמ"ש ⁶⁵ שויתי ה' לנגדי תמיד" ⁶⁶. ו. א. אשר עדי"ז צ"ל כל היום כולו.

ג) כל הנ"ל – עבודת האדם לקונו – ה"ז ע"י הקדמה 82 ייעור משיחו בהבלי העולם – כלי הרמב"ם הירוע 88 .

(ובזה יוכן פחגמו של כ"ק ארמור"י (מהורש"ב) נ"ע שאמר בימי ילדותו 82 , אשר ה"נקודה" (שאחרי חיבת בחמלה) שב"מורה אני" צריכים לפושטה (פאנאנדרשרפרייטן) על כל היום כולו – כי בכל רגע ורגע שבמקל כל היום צריכה להיות העבודה דמורה אני).

י. ענינו של "מורה אני כו" ע"פ חלק הפשט שבתורה הוא – הוראה לה' על "שהחזרת בי גשמת". ואף שמכרכים על החזרת הנשמה ברכת אלקי נשמה, מ"מ צריך לומר גם "מורה אני כו", כי החיוב להודות על החזרת הנשמה הוא מיד כשניעור משיחו

– כי כמו שהחיוב דברכת הנהיגין הוא מיד כשנהנה (ועור טרם 29 שנהנה 21), כן גם החיוב דברכת הוראה על החזרת הנשמה [שהיא הנאה היותר גדולה, וכוללת את כל ההנאות הפרטיות שבעולם] הוא מיד כשניעור משיחו 22 –

וכהיות שברכת אלקי נשמה, להיותה בהזכרת השם, א"א לאומרה (עכשיו) קודם נט"י 23, צריך להודות על החזרת הנשמה מיד כשניעור משיחו באמירת מודה אני עכ"פ. (אלא שמ"מ צריך לבורך אח"כ גם ברכת "אלקי נשמה", כי (נוסף לזה שבברכת אלקי נשמה ישנם כמה פרטים שאינם ב"מורה אני", עוד זאת) ב"מורה אני" אין בה הזכרת השם, וכל ברכה שאין בה שם ומלכות – אינה 24 ברכה).

ועפ"ז מוכן זה שבזמן הש"ס לא אמרו מודה אני והיו מברכים רק "אלקי נשמה", כי ב"מורה אני" אין הוספה וחיודש על ברכת אלקי נשמה (ואדרבה כנ"ל), דמה שהצריכו לומר עכשיו גם מודה אני, היינו רק בכדי שההוראה תהי' מיד כשניעור משיחו, וכימיהם שהיו מברכים אלקי נשמה מיד כשניעור משיחו 25 – לא הוצרכו לומר מודה אני.

ענינו של מודה אני כו' ע"פ חלק הרמז שבתורה: החזרת הנשמה בכל בוקר רוחות לתחיית המתים. כי שינה היא אחד משישים במיתה 26, ובמילא, החזרת הנשמה היא מעין תחיה"מ. וזהו "שהחזרת בי גשמת" כו' רבה אמנתך": מזה ש"החזרת בי גשמת", אנו יודעים ש"רבה אמנתך" לתחיה"מ 27.

ענינו של מודה אני כו' ע"פ חלק הרמז שבתורה: החזרת הנשמה בכל בוקר – "חדשים לבקרים" – מה שהקב"ה מחויב להאדם את גשמתו שהפקידה אצלו ואינו מעכבה בעד החוב שהאדם חייב לו, מראה על גודל אמנותו של הקב"ה – "רבה אמנתך". ומזה אנו זורשים ולמדים, שגם האדם צ"ל איש אמונים באופן כזה, ואסור לו לעכב את פקדונו של חבירו בשביל החובות שהמפקיד חייב לו 28.

ענינו של מודה אני כו' ע"פ חלק הסוד שבתורה: "מלך חי וקיים" הוא בחי' המלכות כמו שהיא מיוחדת עם בחי' היסוד כפי "מלך" מורה לספירת המלכות, ו"חי וקיים" – לספירת היסוד 29, וזהו "מלך חי וקיים" שהחזרת בי גשמת", שהחזרת הנשמה באה מבחי' המלכות כמו שהיא מיוחדת עם בחי' היסוד.

יא. הביאור הנ"ל שע"פ ד' חלקי הפרד"ס – נרנ"ח – שבתורה, מכאן ענינים פרטיים (בערך ה"כלל גרול" שבזה) בהוראה דמורה אני. ובאה תורת החסידות – יחידה שבתורה, ומבארת ביאור כללי, מבארת את הנקודה העצמית אשר במורה אני הבאה מבחי' היחידה שבאדם.

הביאור ע"פ תורת החסידות על מודה אני כו' הוא: התחלתו של סדר היסוד הוא כמורה אני, שאומרים אותו קודם נט"י, אפילו בידים טמאות, לפי שכל הטומאות שבעולם אינן מטמאות את ה"מורה אני" של יהודי 80. אפשר שיהי' חסר בענין זה או בענין אחר – אבל ה"מורה אני" שלו נשאר תמיד בשלימות 81.

וענין זה הוא מצד היחידה דוקא: כפי' הכחיות נרנ"ח שייך ענין הפגם או גם טומאה כו', אבל מצד היחידה שבנשמה שמיחודת תמיד בעצמותו יח', אין שייך כל פגם וטומאה ח"ו ונשאר תמיד בשלמותו.

(וזהו טעם הפנימי על מה שב"מורה אני" לא נזכר שום שם מו' השמות שאינם נמחקים, כי מכיין שה"מורה אני" בא מצד בחי' היחידה – עצם הנשמה, הרי ההוראה של עצם הנשמה היא לעצמותו יח' "דלא 82 אחפס בשם" 83).

ולכן נאמר ביאור זה בחסידות דוקא, כי ד' החלקים פרד"ס, מכיין שענינם הוא – נרנ"ח (שבתורה), אינם חבארים 84 ענין ה"יחידה" ועד שמצינו יחידה מו' (בזהו 85 – אף שהוא חלק היסוד" שבתורה), אשר מונה ומפרט את המדרגות שבנשמה "נפש", רוח, נשמה ונשמה לנשמה" – ובחי' היחידה אינה נמנית, כי נכללת היא בה"נשמה לנשמה" – בחי' חי',

אבל בחסידות – יחידה שבתורה – מכאן, ובארוכה 86 ענינה של היחידה.

ומכיין שהיחידה היא בחי' עצם הנשמה שממנה נמשכות ד' הבחי' נרנ"ח, הרי הביאור שבתורה (המבאר את הנקודה העצמית ד"מורה אני" הבאה מבחי' היחידה) מבחי' ומבחי' גם את ד' ביאורים הנ"ל שבפרד"ס התורה (המבארים את הפרטים ד"מורה אני"), כלהלן.

יב. החיות שחסידות מכניסה בחלק ה"פשט" שבמורה אני (שההודאה היא על "שהחזרת בי גשמת") הוא – ההרגשת בפירוש "גשמת" נשמה שלי. ז. א. שכל ההודאה היא על החזרת נשמת יהודי. ואילו היו מחזירים לו נשמה אבל אחרת (דרכי ועבר 87) – אף שגם או הי' יוצא סכלל (אחר משישים) במיתה לחיים – לא הי' מודה. כי מצד הארח היחידה, נרגש אצלו ש"חיים" הם – חיים יהודיים דוקא [חיות של אדם ("אתם קרויים אדם" 88) אשר "רוח 89 בני האדם העולה היא למעלה"], וחיים בשריים בפ"ע [חיות של בהמה (עם הזומה לחמור 90 או – נקרא חמור 91) אשר "רוחם 89 הבהמה היורדת היא למטה"] – בערכו אינם חיים, והוא – אין לו להודות ע"ז.

ואף שגם חיים בשריים הם מציאות חשובה ביותר 92 ובפרט – של מין המדבר 93, הרי כל ישראל בני מלכים הם 94, והמושג של "חיים" אצל בן מלך הוא – התקשרות עם אביו המלך. וכאם יתנו לו חיים אבל ינתקו אותו מאביו המלך ויכניסוהו לרפת לחיות חיי בהמה – הרי לא לבר שלא יתענג בחיות זה, אלא אדרבה יאמץ ויקרן בחייו וכו'.

[וכיודע הסיפור מהחסיד רבי יקותיאל ליעפלער, שכשרצה ארמור"ד הזקן לברכו באריכות ימים, אמר: "אָבער ניט מיט פויערשע יאָרן (לא הי' אכר), וואָס עינים להם ולא יראו אוניס להם ולא ישמעו. מען זעהט ניט קיין געטליכקייט און מען הערט ניט קיין געטליכקייט" (שאין רואים ושומעים אלקות) 95. ולכאורה תמוה: כשנותנים מתנה לאדם ובפרט מתנה גדולה, הרי אין מקום שיאמר שאינו רוצה בה רק בחנאי שהמתנה חיה גדולה עוד יותר, ומכיין אשר גם אריכות ימים מצד עצמה הוא דבר גדול ביותר (ובפרט שכנ"ל הגאית החיות כוללת את כל ההנאות שבעולם), אין המתנה הרי" תנאים בהברכה?

אך הביאור בזה, שתנאו של הרי" הי' לא שיוסיפו לו בהברכה, כ"א שהאריכות ימים תהי' מציאות של ימי-חיים. כי הי' מונה (אָפגעלייגט) אצלו בפשטות שכל מציאות החיות הוא ראיית ושמיעת אלקות. ולכן התנה "אָבער ניט מיט פויערשע יאָרן", כי ימים ושנים שאין רואים ושומעים אלקות לא היו נחשבים אצלו למציאות כלל, ואדרבה – טאט בימים ושנים כאלן.

והרגש זה בא מצד גילוי היחידה דוקא: מצד ד' הבחינות נרנ"ח, מכיין שמצויריים הם באיזה ציור (מוחין, מרות כו'), הרי יש בהם ענין לעצמם, וענין האלקות שבהם הוא כמו עוד דבר, וכמילא יש בהם איזה יחס ונתינת מקום (בדיקות דדיקות עכ"פ) לחיים בלי ששומע ורואה אלקות. משא"כ בחי' היחידה, שכל ענינה הוא מה שהיא מיוחדת בעצמותו יח' – אין בה שום נתינת מקום לשום ענין זולתו יח'.

יג. כמו שבחלק הפשט זה שבמורה אני, אין החסידות מוסיפה עוד פירוש – נוסף על הפירוש הפשוט (שהרי גם ע"פ חסידות הפירוש דמודה אני כפשוטו – הוא הוראה על שהחזרת בי נשמתי), אלא שמבחינה ומאירה פ"י זה עצמו ע"י הרגשתה מהי נשמתי (חינות) של יהודי ועל מה היא הוראתו, כן הוא בחלק הרמו, הדרוש והסוד שבמורה אני, שהחסידות מאירה ומבחינה את הפירושים אלה עצמם.

הרמו שבהחזרת הנשמה בבוקר לתח"מ (בלי הביאור של חסידות), הוא רמז רחוק ביותר לכאורה, כי (נוסף לזה שהשינה היא רק אחד ממששים במיתה ולא מיתה ממש, הרי) כל החידוש שבהחזרת הנשמה לאחר השינה הוא רק בקישור הנשמה בגוף. ואילו החידוש בתח"מ יהי גם בהגוף והנשמה עצמם: קודם התחי' יאר מהגוף רק עצם לוח בלבד⁹⁵, וזוהו מובן שגם בנשמתי (שהנשמה והגוף הם – ככלל – כערך ושייכות זל"י) יהי שינוי עיקרי, ובזמן התחי', יבנה מעצם זה גוף שלם⁹⁶, ועד"ו גם הנשמה תעבור דרך כמה ענינים עד ש"תבנה" והכנס בגופו. ובמילא הרמו שבהחזרת הנשמה לתח"מ – הוא רק סימן בעלמא.

ובאה תורת החסידות ומבארת, שגם בהחזרת הנשמה החידוש הוא לא רק בקישור הנשמה בהגוף, אלא גם בהגוף והנשמה עצמם (שלכן אמרו שבכל בוקר נעשה האדם ברי' חדשה⁹⁷). כי בכל רגע ורגע מתהוות כל הכריאה מתרש ממש כמו במעשה בראשית⁹⁸. (אלא שמ"מ נרמזת תח"מ בהחזרת הנשמה שבבוקר דוקא, כי ביטוי והתגלות החידוש של הכריאה שמתהוות תמיד מאין ליש – הוא בכל בוקר דוקא⁹⁹).

ואמיתית הרגש זה הוא מצד גילוי היחידה דוקא: ד' הבחי' נר"ח, מכיון שהם עצמם נמצאים ב"עולם" נפש – בעשי', רוח – ביצירה, נשמה – בכריאה וח"י – באצילות¹⁰⁰]. הרי מה שנוגש אצלם בפשיטות הוא – מציאות העולמות. וההרגש שאין שום מציאות לעולמות וכל מציאותם מתחדשת תמיד מאין ואפס המוחלט, הוא בדרך התחדשות אצלם. ורק בחי' היחידה¹⁰¹ שלמעלה מעולמות, נרגש אצלה בפשיטות שכל העולמות הם אין ואפס המוחלט וכל מציאותם הוא חידוש גמור שמחדש חמדי בכל רגע ורגע.

יד. החיות וההכרה שחסידות מכניסה בחלק הדרוש שב"מורה אני" הוא:

האיסור לעבד חסידות בעד החובות של המפקיד (בלי הביאור של חסידות), אין לו הבנה לכאורה: מכיון שהמפקיד חייב לו ממון, ואין לו דרך להפרע ממנו, הרי כשבאה לידי הודמנות לקבל את המגיע לו – למה לא ינצל אותה? ומ"ש מחפץ הגזול ממנו, שבאם אינו יכול להוציאו מהגזול ע"י ב"ד, מותר לו לומר לאחר שיקנה את החפץ מהגזול בכדי להציל על ידו את הגזילה¹⁰²?

ובאה תורת החסידות ומבארת, שכל המצות, גם המצות שיש עליהם טעם, עיקרם הוא – רצון העליון שלמעלה מהטעם¹⁰³ (כי הרצון, גם כשהוא בא בטעם, נשאר הוא במהותו ובפשיטתו¹⁰⁴). שלכן גם המצות ד"משפטים". צריך לקיים מצד ציווי הבורא בדרך קבלת עול כמו המצות ד"חוקים"¹⁰⁵ (אלא שהמצות שיש עליהם טעם, מכיון שרצה"ע שבהם נתלכש גם בטעם (שלכן נקראים הם בחזרה בשם "משפטים"), צריך להיות קיומם גם¹⁰⁶ מצד הטעם שכלי שבהם¹⁰⁷).

ומכיון שכל המצות, ענינם הוא – רצון הקב"ה, שהוא ית' ורצונו אחד, הרי כשם שבו ית' אין שייך לומר שהוא בשביל איוו תכלית אחרת ח"ו, כן גם מצותיו אינם בשביל איוו תכלית אחרת כ"א כל תכליתם הוא – הם עצמם. ובנוגע לענינים – מצות השבת פקרון: מטרת המצוה אינה (רק) בשביל טובת המפקיד (שיוותר לו ממונו בשלימות), אלא ההשבה עצמה היא המטרה והתכלית.

ולכן, גם כשהמפקיד חייב לו ממון ואינו מחזיר לו את חובו – אין מקום לומר שיעכב את פקרונו, כי מחוייב הוא במצות ההשבה¹⁰⁸.

ואמיתית הרגש זה הוא מצד היחידה דוקא. כי נר"ח, מכיון שהתקשרותם בהבורא הוא (כפי דמצד צירום הם, גם תפיסתם ברצון העליון הוא כמו שהוא מלוכב בציוו. ורק היחידה שאין בה ציוו ומבוקש לעצמה כלל, והתקשרותה לאלקות הוא מצד אלקות – נרגש בה אמיתת מהותו של רצה"ע כמו שהוא בפשיטותו, אשר תכליתו הוא הרצון עצמו.

טו. עד"ו הוא גם בחלק ה"סוד" שב"מורה אני":

הפירוש שבקבלת ש"מלך חי וקיים" הוא ספי' המלכות כמו שמיוחדת עם ספי' היסוד, ושמתח' זו באה התורת הנשמה, הנה נוסף לזה שחסידות מבארת ומסבירה אותו בכיורים והסברים שכליים (ככל הענינים שבקבלה, שביאורם שבכלל הוא ע"י החסידות דוקא, כנ"ל סוס"א), הנה עוד זאת, שע"י הביאור של חסידות, נרגש הוכחו הפנימי של הפירוש חתי' הענין באופן אחר לגמרי.

ביאור פירוש זה ע"פ חסידות:

ספי' המלכות היא בחי' האלקות השייכת לעולם, ולכן נמשכות ממנה (ושייכים בה) גדרים המקום והזמן. וספי' היסוד היא בחי' האלקות שלמעלה מגדר שייכות לעולם, שלכן, בכל המדות שלמעלה מספי' המלכות אין שייך בהם גדרים המקום והזמן¹⁰⁹ (ומצד גילוי מדות אלו, מתבטלים הזמן והמקום ממציאותם לגמרי). וענין יחוד המלכות עם היסוד הוא – גילוי אוא"ס שלמעלה מעולמות בכחי' האלקות המתלבשת בעולם.

וזהו מה שהתורת הנשמה באה מבחי' "מלך חי וקיים": החזרת הנשמה שבכל בוקר, הו"ע ברי' חדשה (כנ"ל ס"ג), והחידוש יש מאין, עם היות שכפועל בא הוא מבחי' המלכות דוקא (כי מצד המדות שלמעלה ממדת המלכות לא הי' מציאות יש כלל), ככל זה, הבח' שבמלכות לחדש יש מאין הוא דוקא מעצמות אוא"ס¹¹⁰ שלמעלה מגדר שייכות לעולמות, ובמילא אינו בהגדרים ד"אין ויש", ולכן ביכולה לעשות את ה"אין" ו"ישנו". משא"כ בחי' האור השייך לעולמות, מוגדר הוא כביכול בהגדרות אלו.

והזכרה זו באה להאדם מצד בחי' היחידה שבו, ושני ענינים בזה: (א) ההכרה בעצמות אוא"ס אפשרית רק מצד בחי' זו של הנשמה המיוחדת בעצמותו ית' (משא"כ ד' הבחי' נר"ח, שייכותם הוא לבחי' האלקות שבעולמות). (ב) גם אמיתית ההכרה כהחידוש דיש מאין, שיכיר (ולא רק שייך) שאין שום נתינת מקום להיש מצד עצמו וכל מציאותו הוא מחדש מהאלקות – המכריחה שהחידוש בא מעצמות אוא"ס – באה מצד בחי' היחידה דוקא, כנ"ל ס"ג.

טז. הביאורים שבחסידות ברי' חלקי הפרד"ס שב"מורה אני" – קשורים זה בזה:

הכרת האדם שהחידוש יש מאין בא הוא מעצמות אוא"ס שלמעלה מעולמות – הביאור בחלק ה"סוד" שבמורה אני – מחזקת את ההכרה שכל העולמות מתחדשים תמיד מאין ואפס המוחלט¹¹¹ – הביאור בחלק ה"רמז" שבמורה אני. כי באם התהוות העולמות היתה ע"י ספירת המלכות מצד עצמה, מכיון שהעולמות תופסים מקום לגבה, לא הי' או התחדשות בכל עיקר מציאותם (כ"א ע"ד ורומת מה שהנשמה מתי' את הגוף, שגם בלי החיות שהנשמה, יש לו מציאות¹¹²). אבל מכיון שההתהוות היא מעצמות אוא"ס ב"ה – שאין העולמות תופסים מקום לגבי' כלל, הרי אין שום נתינת מקום לכל ענינם, וכל עיקר מציאותם מתחדשת מאוא"ס ב"ה.

ובמילא בא הוא להכרת האחדות באופן ש"אין עוד מלבדו"¹¹³, שכל העולמות "הן אין ואפס ממש לגבי הקב"ה ואינן נקראות כשם כלל אפילו בשם עוד שהוא לשון טפל"¹¹⁴. ומכיון שכן, הרי נרגש אצלו בפשיטות, שחיות בשרי אינו שום מציאות כלל (גם לא מציאות בדרך טפל), ו"מציאות" היא רק – החקשרות באלקות, וכנ"ל בכיאר החסידות בחלק ה"פשט" שבמורה אני.

ומהכרה זו ש"אין עוד מלבדו", הרי פשוט אצלו שבקיום ציווי הקב"ה א"א לערב (אפילו לא כטפל) שום טעם ותכלית אחר, וכל קיומם צ"ל מצד רצון הבורא. וכנ"ל בכיאר החסידות בחלק

ה"דרוש" שבמורה אני.

יז. בחיי היחידה, להיווצרה עצמית, אינה שוללת את הנרנ"ח, אדרבה – היא היא העצם של כל מדיניות הפרטיות (שזהו אחד החילוקים שבין "גילוי" לעצם: "גילוי" הו"ע פרטי, ולכן הענינים שאינם גילוי (שלו – איז דאָס גיט ער, אינם "הוא", ולהיותו גילוי ומתפשט) – הוא שולל אותם. מאשיכ "עצם" הוא העצמיות של כל ענין וענין). ולכן, מההדגשות העיקריות שבחסידות הוא – איחוד הפרטים עם העצם. וגם הדגשה זו תובן יותר מהחיות שחסידות מכניסה בכל ד' חלקי הפרד"ס שב"מורה אני":

בענין הספי' – חלק ה"סוד" – גם בחיי המלכות עצמה מיוחדת עם ספי' היסוד, ער שנעשים לענין אחר – "מלך חי וקיים". ובמילא ענין האחרות ש"אין עוד מלבדו" אינו שלא ישנה מציאות העולמות, כ"א שגם העולמות עצמם כמו שהם נמצאים במציאותם (ומגודרים בגדר זמן ומקום) מיוחדים הם בתכלית היחוד בעצמות או"ס ב"ה.

בענין המצות – חלק ה"דרוש": גם המצות שיש עליהם טעם ונקראים בתורת אמת בשם "משפטים", (מתאחדים) ועיקרם הוא הרצון שלמעלה מהטעם.

בענין הבריאה – חלק ה"רמז": גם בעניני העולם כמו שהם נראים לעינינו שהבריאה נעשית כבר למציאות בפ"ע (שלכן אין אנו מרגישים את החידוש שבה ככל רגע ורגע), הנה התחדשות האדם (והעולם) שבכל בוקר היא התחדשות בכל עצם מציאותו, כהחידוש דמעשה בראשית.

בענין רגש האדם – חלק ה"פשוט": גם בהודאת האדם על חיותו (שניצור משנתו) נרגש שכל חיותו הוא – מה שהוא יהודי.

חז. ע"פ ה"גיל" (תחלת ס"יו) יובנו דברי רבותינו נשיאנו, שאמרו על כמה מעלות פרטיות שבחסידות שוהו ענינה של החסידות (כג"ל בתחלת השיחה). כי אף שמעלות אלו הן רק מסתעפות ממהות החסידות (כנ"ל שם), מ"מ, על ידן דוקא מתבטאת (עצמות) מהותה. כי ההוראה על ענין "עצמי" הוא ש"מפעפע" ומחדיר ונמצא בכל הפרטים, עד לפרט היותר קטן (וכנ"ל בענין ההפרש שבין "גילוי" ל"עצם").

וע"פ הכלל שנערך תחלתו בסוף דוקא ¹¹⁵, הרי כל מה שהחסידות נמשכת בחיי חתונה יותר, עד להפיכת טבע נפש הבהמית [חוצה"ה] שבאדם. ולמה יותר – ביורד חלקו בעולם, "חוצה" שמחוץ להאדם] – מתבטא אז ביותר עצם מהותה.

ולכן הדגיש כ"ק מו"ח אדמו"ר כנ"מ ש"מיוחדותו, שכל ענין שלומרים בחסידות צריך להביאו בפועל, כי ע"י העבודה בפועל דוקא תופסים כמהות החסידות.

יט. כמו שבחי' ה"אין סוף" שבחסידות הוא בכללות גם בכל חלקי התורה (כנ"ל ס"ג), כן גם ביטוי הא"ס ע"י המשכתו עד להתחתון ביותר – להפוך גם אותו ולעשותו כלי לאלקות, הוא גם בכללות התורה (אלא שיעקר הענין הוא בחסידות).

וזהו מה שאמרו רי"ל "בראתי יציה" בראתי לו תורה תבלין" ¹¹⁶. ולכאורה תמה: בכל העולמות, עוה"ז הוא היותר תחתון "שאין תחתון למטה ממנו" ¹¹⁷. ובעוה"ז גופא – היציה"ר מחזרת עליו הקב"ה שכראו ¹¹⁸. ומכיון שכל העולמות, אפילו עולמות העליונים הם כלא חשיב לגבי התורה (ולכן, כששיבת דוד את התורה בזה שכל העולמות עליונים ותחתונים תלויים בדרך קצרה מצוה אחת של תורה, נענש ע"ז ¹¹⁹), הרי מכ"ש וק"ו שלכאורה אין שום מקום לומר שבריאת התורה הוא בכדי שתהי' תבלין להיצר הרע?

וע"פ ה"גיל" מובן: עצם התורה שמייוחדת בעצמותו יח', מתבטא דוקא בזה שהיא תבלין להיציה"ר, מכיון שהכת לתכל' את יצר הרע ולהפכו לטוב ¹²⁰, הוא מצד עצמותו יח' דוקא.

והביאור בזה: כל הגילויים, גם היותר נעלים, להיותם מוגדרים בגדר אור וגילוי, הרי מציאות הרע – ה"סוף האור" – מנגד אליהם, ובמילא, אין ביכולתם להפכו לטוב (כ"א להלחם בו ועד – שיבטל לגמרי). ורק עצמותו יח' שהוא פשוט בתכלית הפשיטות ומושלל מכל הצדדים וגם אין שייך שום מנגד אליו, ובמילא – ביכולתו לשנותו ולהפכו לטוב ¹²¹.

וזהו ג"כ מה שבבחי' התורה המיוחדת בעצמותו יח' נאמר ¹²² "השחקת לפניו": שחוק (והענוג) שלמעלה בא ע"י ביורד ותיקון החסך ¹²³ – אההפכה השוכה לנהורא, וזהו "משחקת לפניו": דוקא ע"י בחי' אההפכה השוכה לנהורא – "משחקת" – שבתורה, מתבטאת פנימיותה כמו שהיא מיוחדת בפנימיות או"ס ב"ה – "לפניו".

כ. שני ענינים אלו שבתורה התסירות (ועד"ז בכללות התורה)

– (א) חדירה בכל חלקי נרנ"ח ועד שפועלת גם בנה"ב ובעולם, (ב) ביטוי עצמותה הוא דוקא ע"י מעולתה בנה"ב ובעולם –

יש דוגמתם (ככל הענינים שבחסידות) גם בנגלה, ובהלכה. ולא עוד, אלא שהלכה זו בנגלה ניהוסף בה ביאור ע"י ענינים ה"גיל שבחסידות:

"ארבע אמות של אדם קונות לו בכל מקום" ¹²⁴: בסמטא, בצדי רשות הרכים ¹²⁵ (ובנוגע לגיטין וקידושיין – גם ברה"ר, לכמה דיעות ¹²⁶). וקנין זה תקנת חכמים הוא, בכדי "דלא אתי לאנצוי" ¹²⁴.

אף שהתקנה היא שהחפץ המונח בדי' אמותיו של אדם יוקנה לו, מ"מ בשביל קנין החפץ, הקנו לו חכמים את די' האמות עצמם ועשאום כחצירו ¹²⁷, ועי"ז ובמילא קונות לו את החפץ המונח בהם בתורת קנין חצר (ולכן, קטן שאין לו חצר, אין לו גם די' אמות ¹²⁸). אלא, שזה מה שהקנו חכמים להאדם את די' אמותיו – הוא רק לצורך קנין חפץ המונח בהם, ולא לענין אחר ¹²⁹.

ועם היות שהקנין דר"א הוא מטעם קנין חצר, בכ"ז עדיף הוא מקנין חצר. שחצר שאינה משתמרת (גם כשעומד בקירוב להחפץ באופן שיוכל לנטות עצמו וליטלו ¹³⁰) אינה קונה עד שיאמר "זכתה לי שדי" ¹³¹. ואילו דר"א (אף שאין משתמרת) א"צ לומר "זכתה כר" ¹³², ועד שקונות לו לאדם שלא מדעתו ורצונו כלל ¹³³. וצריך ביאור: מכיון שכל הקנין דר"א הוא מטעם קנין חצר (ובנוגע לדי' האמות עצמם – גרועים הם מחצר, כנ"ל שאינן קונות לו כ"א לצורך קנין החפץ), אין אפשר שהקנין דר"א יהי' אליהם מקנין חצר ¹³⁴ ?

והביאור בזה: בדי' אמותיו של אדם מתפשטת בחיי היחידה שבו ¹³⁵. ולכן קונות לו לאדם שלא באמירתו ודעתו, כי בבחי' היחידה אינו נוגע ענין הדעת והשכל. אלא שהתפשטות היחידה בדי' אמותיו הוא בשביל קנין חפץ – הקנאת דבר גשמי שחחוץ לאדם: הכחות של האדם עצמו, בכל די' בחיי נרנ"ח שבו – ארבע אמות ¹³⁶, אין ביכולתם להמשיך ולגלות את בחי' היחידה. ורק כשהכחות באים לברר איזה דבר גשמי שמחוץ להאדם – הקנאת חפץ לרשותו של האדם (בכדי לבררו ולזככו ע"י שישתמש בו לשם שמים) – אז דוקא מתגלית בהם בחי' היחידה ¹³⁷.

בא. ע"פ כל ה"גיל יומתק מה שההכנה וה"בלי" ¹³⁸ ל"אמי מר" הוא הפצת המעיינות חוצת דוקא. כי

(נוסף לזה, שמכיון שגילוי המשיח יהי' בכל עניני העולם עד אשר "וראו כל בשר גור" ¹³⁹, ובמילא, גם ההכנה והכלי לזה היא הפצת המעיינות בכל – עד התחתון ביותר, חוצה)

ביטוי מהות מעיינות החסידות הוא כשהם מתפשטים "חוצה" דוקא:

כל זמן שנמצאים המעינות רק בה"פנים", אין מתבטא עדיין אמינות מהותם. ומכיון שההכנה והכלי לכיאת המשיח הוא – מהות החסידות, לכן מההכרח הוא להפיץ את המעינות חוצה דוקא – ועד שיהפכו את ה"חוצה" למעינות – שעי"ו מתבטא מהות המעינות, ואז "אחי מר" – דא מלכא משיחא.

ובלשון רבנו הוקן ¹⁴⁰ "שאז יזרכך גשיות (היינו שיחי' גשמיות, אלא שיוזכר) הגוף והעולם ... (ויאיר אור ה' לישראל "כלי שום לבוש") ומיתרון התארה לישראל יגי' חשך ¹⁴¹ האומות ג"כ כדכתיב כו' כל בשר יחדיו כו' כל יושבי חבל ארצך וגו' (ומבאר ש) והנה תכלית השלימות הוה של ימות"מ ותחתיה"מ ... תלוי במעשינו ועבודתינו ¹⁴² כל זמן משך הגלות כי הגורם שכר המצוה היא המצוה בעצמה",

בגאולה האמיתית והשלימה, בקרוב ממש.

הערות שוליים

17. כי כל עניני העולם ברא אליקים לעשות ולתקן (ראה ב"ר פ"א, ו. וברשיי שם. זח"א מו, ב ואילך. אה"ת עה"פ ע"י הקיד וע"י תש"ז) ולאחרי חטא עה"ד מעורבים הם טו"ר (תרא ס"פ תולדות. תר"ח תולדות יר, ב. ובכ"מ) ואין טוב בלא כו' (ראה לקו"ר ח"א פז, א).
18. במכתבו מר' טבת תרמ"ן (י"ל בקופרי. ולאח"ו באג"ק שלו ח"ד ע"ר ואילך).
19. בב"ר ד.ו.
20. קו"א בחניא ד"ה דוד זמירות קרית לה. דרמ"צ מא, א.ב. ובכ"מ.
21. תהלים קב, כו. וכידוע דבי' סוגים בלבושים, דיש שא"א להחליפם (וכהלבוש ד"עור ובשר חלבישני" (איוב יר"ד, יא)).
22. סעיף ח' ואילך.
23. תניא פל"ט (נג, א).
24. הרי"ק בהפצת המעינות דוקא, ראה להלן סעיף כא.
25. מענה המשיח שאז יבא – וכמ"ש הבעש"ט באגרות הירועה על דבר עליית הנשמה שלו ברי"ה שנת תק"ן, נרפסה: בסוף הספר בן פורת יוסף; בספר המכתבים מהבעש"ט ז"ל ותלמידיו (לבוב תרפ"ג, וכתב המו"ל שהעתיקה מן המכתב – כתי"י חתנו של הבעש"ט הרה"צ וכו' ר' יחיאל – החתום בעצם כ"י"ק של הבעש"ט); בספר גנוי נסתרות (ירושלים ת"ו חרפ"ד) ח"א ס"י סה. -- וחלק ממנה כתחלת ספר כתר שם טוב, וספר לקוטי אמרים להה"מ ממעוררש.
- ביאור שאלת הבעש"ט ומענה המשיח ע"פ חסידות – ראה לקו"ר ח"ב ליקוט טו-יח. (סה"ש תר"ץ ע' 84 ואילך).
26. ראה גם ד"ה פדה בשלום הנ"ל (סעיף שעה ואילך), שהמשכה ד"חסידות" היא דוגמת ההמשכה דלעתיד.
27. כמזו"ל (מגילה כט, א) "הקב"ה שב עמהן מבין הגליות".
28. ישע"י יא, ט.
29. רמב"ם סוף הל' מלכים. – שגם בומ"ק ביהמ"ק לא הייתה מלאה הארץ דיעה את הני' גו'.
- * (הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ונרפס בספר הערכים – חכ"ד כרך א* בסופו ע"י תשנו ואילך). ואח"כ בקונטרס בס"ע (כ"מ"פ). כמהורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.
- * (* קטע משיחת חג גאולה אדמו"ר הוקן – י"ט כסלו נ'החודש ערויות שלאח"ן ה'תשכ"ו. וראה להלן הערה 49.
1. ראה ג"כ קונטרס תורת החסידות וקונטרס לימוד החסידות (לכ"ק מו"ח אדמו"ר – אג"ק שלו ח"ד ע"י ש"כ ואילך, ח"ג ע"י שלא ואילך).
2. בכתי"י שבעה"ה 3, שישראל היו בהתעלפות. ומכיון שהעולם "נתן בלבס", הרי כשהם בהתעלפות, במילא העולם במצב זה (ראה לקו"ר במרכב ה, ריש ע"ב)**.
3. נמצא בכתי"י דא"ח ישן (לא נודע למי) – נרפס בסה"מ חר"ג ח"א ע"י קמב, וראה ס' מגדל עו ע"י שנו ואילך. וראה גם קובץ יר"ד שבת ע"י סה. סו (לקו"ר ח"ב ס"ע 471 ואילך).
4. ד"ה פדה בשלום העתי"ד (תשכ"ו) שבהמשך בשה"ק תער"ב (סעיף שטו) – בזקל"ן, תשל"א (המשך חר"ב ח"ב ע"י תשעג).
5. נדה יז, א ותוספות שם. וראה לקו"ר ח"א סח, א.
6. לקו"ר שם נו, א.
7. שם ע"ב. והבאר ב"החמ"ס ח"ג ע"י סו ואילך (אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע"י תנח).
8. ס' השיחות תורת שלום ע"י 113.
- * (* נרפס ע"י VIII: "ע"פ בקשת רבים נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א רשימת שיחתו ח"ט כסלו תשכ"ו – ע"ד "ענינה של תורת החסידות" – ע"מ להדפיסה בתוך הוספה וחומת ספר זה".
- ** (* הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א על גליון קונטרס ענינה של חזרת החסידות.
9. איוב יט, כו. וראה לקו"ר ח"ב שלב, ב ואילך (סה"ש תרצ"ו ע"י 169 ואילך).
- ועיין בתורת שלום ע"י 185, שמצד ענין זה [שנחתרש בתורת החסידות שעי"י הכחות שכאדם משיגים את הענינים שלמעלה], נעשים הכחות אלקות. עיי"ש. ועפ"י יש לקשר ענין זה עם ענין הג'.
10. ראה ס' השיחות קוץ היש"ת ע"י 26 ואילך. ובכ"מ.
11. אלא ש"מ"מ, ע"י מעלות אלו דוקא תופסים במהות החסידות, כדלהלן סעיף ח'.
12. ד"ה פדה בשלום הנ"ל.
13. שם (סעיף שעג).
14. שם (סעיף שעד. שטו).
15. תנחומא פקודי ג. ת"ז חס"ט (ק, א). ועיי"ב אר"ג פלי"א. קה"ר א, ד. זח"א קלד, ב. מר"ג ח"א פ"ע"ב. לקו"ר במרכב רד"ה וה"י מספר.
16. ראה פירושו הרע"ב ריש גמ' אבות.